

ՔՐԻՏՈՍԿԷՍ ՀԱՆԴԵՍ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԺԺ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 50

||

15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1901

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ նշան մը տալ Հրատ

Մոլորակին

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻՋԵԱՆ

Կեանքի ճամբան

Ս. Մ. ԳԱՍՏԱՊԵԱՆ

Ժամանակի հարցը երազի մէջ

Ս. Յ. ԳԸԶԸԼԵԱՆ

Վերջացող Դարուն ամենեւնի մեծ Դիմերը

ԱՐԴԻԻՐ ՀԷՏԼԻ

Տիպար Հոգի մը. — Օրհորդ Քաթերին Սքուֆ

Մ. Մ. ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ

Քառեակը. — (Ոսանաւոր)

Ա. Կ. ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

Մտածումներ. — Խուշ ըլլալ

Ազգային երգիքներ. — Մեր եկեղեցիներուն

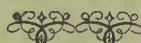
Ներկան եւ Ապագան

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Թղթակցութիւններ. — Շահեկան Բանաստեղծութիւն մը

Գ. Զ.

Քաղաքական



ՀԱՍՏԷ՛

درعليه، اسكى ضبطيه جاده سنده ٦١ نومرولى بربريان مطبعه سنده «پوراغن» غزنه سى اداره سى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԻԻՐԱԿՆ Ի

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԷՍԿԻ ԶԱՊԹԻՅԷ, ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ԹԻԻ 61

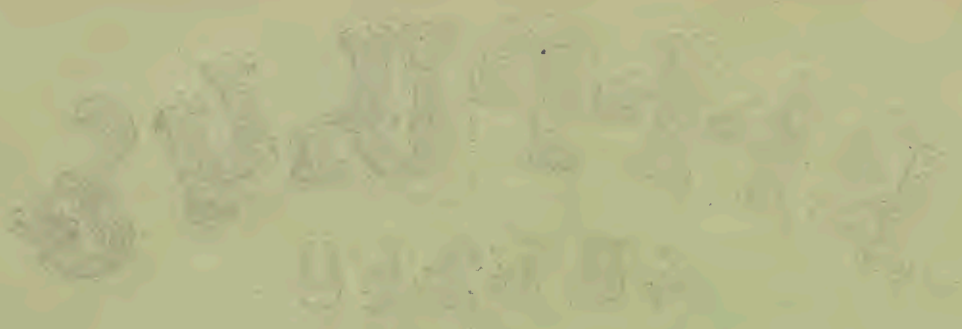
Rédaction de la Revue PURAGN

Imprimerie N. Berberian, Eski Zabtié, Constantinople

Հատը 40 փաթա



ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ



ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍԻՆՈՒԹՅԱՆ ԵՊԱՐԽԻԱՆ ԵՎ ԿԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ԱՍ

1. ԲՆ
անցի
ուրբե
եալ
քեան
եղի,

Իր
կնալ
սաչ
մար
Մեք
սանդ
ասս
լոր
դու
պիտ
խար
թիւն
բնու
բանն
մէն
մէջ,
ճշմա
բուն
մեծ

ՔՐԻՏԱԿ

ՀԱՆՔԵՄ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԺԹ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 50

||

15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1901

ՐԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ առ այժմ կը հրատարակուի շաբաթը անգամ մը. — 2. Տարեկան բաժնեգիններ Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար 50 դրո., Արսասանմանի համար՝ 5 ռուպլի. կամ 12 ժրանք կամ 2 $\frac{1}{2}$ տալար, քղրասաւրութեան ծախքը մեր վրայ: — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասք 40 փարայի: — 4. Հրատարակութեան վերաբերեալ նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել Բոպէրդ Գօլէն, Ռոմ. Յ. Ճէնիզեանի, իսկ բաժանորդագրութեան արձանագրութիւնները եւ բաժնեգինները պէտք է ուղղել Տնօրէնութեան, Կ. Պոլիս, Էսկի Ջապթիէ Ճաստէսի, Տպարան Նեան Կ. Պերպէրեան, քիւ 61. — 5. Անվնար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր. — 6. Տասը օրինակի բաժանորդ բերողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի:

ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՆՃԱՆ ՄԵՐ ՏԱԼ ՀՐԱՏ ՄՈԼՈՐԱԿԻՆ

Իրաւ որ մարդս չատ զարմանալի, անհասկնալի էակ մըն է: Իր հետաքրքրութիւնը սահման չունի բնաւ, եւ գիտութեան համար իր ծարաւը յազննալ չղիտեր երբեք: Մեք շատ անգամ լսած ենք Մեծին Աղեքսանդրի վրայ ըստած անիրական կամ առասպելային պատմութիւնը՝ թէ զրեթէ բոլոր աշխարհի տէր ըլլալէ վերջը՝ նստաւ տըղու մը պէս լացաւ խորհելով թէ կարելի պիտի չըլլայ իրեն լուսինին կամ ուրիշ աշխարհներու ալ տիրել: Բայց այս պատմութիւնը ճշգրտապէս կը յարմարի մարդկային բնութեան, ամէն տեսակէտներով, եւ նոյն բանն է որ մեր շուրջը տեղի կ'ունենայ ամէն օր կեանքի զրեթէ ամէն ճիւղերուն մէջ, ու կրնայ ըստի՝ թէ մասնաւորապէս ճշմարիտ է ան գիտութեան յաղթանակներուն համար. անոնցմէ ոչ մէկը, որչափ ալ մեծ ու զարմանալի եղած ըլլայ, իր մա-

մանակին մէջ, կարող եղած չէ երբեք յագուրդ տալ մարդկային մտքի տնայալ բաղձանքներուն: Գիտական փոքրիկ յաղթանակներ են անոնք որ տարուած են բնութեան ու տիեզերքին վրայ. զիտընները, մէկ տեսակէտով մը շատ աւելի բարեւ յաջող եղած են քան Մեծն Աղեքսանդր, անոնք իրենց բնական մոլորակէն դուրս եւ վեր ելլելով՝ հեռաւոր. միլիոններով մզոն հեռաւոր աշխարհներու եւ արեւներու զաղտնիքներուն տիրապետած են: Ոչ թէ միայն չափած են անոնց անսահման հեռաւորութիւնները այլ իրօք կշռած են անջրպետին մէջ թաւալող անհուն գունտերը. ոչ թէ միայն մանրակրկիտ զննողութեամբ տեսնց ամէն շարժումներն ու յաւերժական շրջանները եւ տնտեսութեան մէջ երկնցած անձայր չափողները գտած ու ճշգրտած են, այլ նաեւ այդ շարժումներն ու ճամբաները կաղմոզ ներքին

գաղտնածածուկ օրէնքները ի վեր բերած են անհուն մթութեան ծոցէն ուր թաղուած էին անոնք՝ երկար դարերէ ի վեր ինչպէս մեծագին մարգարիտ մը կը պահուի ովկէանին մթին եւ խորունկ անդունդներուն մէջ : Ոչ թէ միայն չափած են անոնց մեծութիւնները՝ որոնք կ'ապշեցնեն մեզ, այլ նաեւ այս վերջացող դարուն մէջ միջոցը գտան հասկնալու եւ գիտնալու թէ անոնք ինչ նիւթերէ կազմուած են : Թէ արեւին մէջ ոսկի կա՞յ թէ ոչ : Թէ մեր երկրային տարրերը, մետաղները երկինքներու այդ անծանօթ վայրերուն մէջ ալ կը գտնուի՞ն թէ անոնք բոլորովին տարբեր նիւթերէ բաղկացած են : Այս եւ ասոնց նման բազմաթիւ խնդիրներու մէջ գիտութիւնը յաջողած է իր հարցումներուն պատասխանները առնել : ու շատ անգամ այնպիսի ճշգրիտ ու վստահելի պատասխաններ որոնց վրայ տարակուսիլը յիմարութեան պէս բան մը պիտի ըլլար : Ու չյաջենալով այս բոլոր դարմանալի ու անհաւատալի յաջողութիւններով, գիտութիւնը տակաւին իր անվերջ հարցումները եւ խնդիրները ունի : հիմա աւելի խորերը թափանցելով կ'ուզէ այդ աշխարհներուն մտաւորական ու բարոյական վիճակին վրայ տեղեկութիւններ ըստանալ : Կ'ուզէ գիտնալ թէ կա՞ն ուրիշ աշխարհներու մէջ մեզի պէս իմացական եւ բանական էակներ : Եւ այս հետազոտութեան համար, իբր առաջին քայլ մը, ձեռք առած են Հրատ մոլորակը, որ շատ նկատումներով ամէնէն յարմարն է սոյն նպատակին համար : Ուրիշըմ չէրչէլ, մեծ աստղաբաշխը, իր ժամանակին մէջ՝ գիտել տրւած էր թէ Հրատի մեր երկրին հետ ունեցած նմանութիւնը արեգակնային դրութեան ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթներէ մէկն է : Այս մեծ մարդիկ իրենց գիտողութեան մէջ ընդհանրապէս շատ յաջող եղած են : Իր ժամանակէն ի վեր բոլոր կատարուած գիտողութիւնները հաստատեցին այս անգուղական գիտողին խօսքին ճշմարտութիւնը : Հրատ ամէնէն աւելի նման է մեր երկրին : Մերինին չափ մեծ չէ, մեր աշխարհին չափ լայն եւ տեղունութիւն չունի : այնպէս որ մտնու-

նեւուն յարմար բնակավայր մը չէ, բայց մեր երկրին պէս շրջապատուած է մթնոլորտով մը, եւ երբոր մարդ տոբթ ունենայ ժամանակիս ամէնէն մեծ հեռագիտակներէն մէկով գիտելու դայն՝ երկրիս ամէնէն մօտ գրտնուած միջոցին, այսինքն մեզմէ իբր 85 միլիոն մղոն հեռու, այն ատեն պիտի տեսնէ յստակաբար անոր այլ եւ այլ կողմերը, անոր դունտին վրայ ցերեկի ու գիշերուան փոփոխութիւնները, անոր մէգերն ու ամպերը, եւ անոր բեւեռներուն վրայ գտնուած ձիւնապատ՝ սպիտակ տարածութիւնները, որոնք մոլորակին ձմեռուան եղանակին մէջ զգալապէս կ'ընդարձակուին, եւ ձմեռուան յաջորդող ամառուան մէջ ալ կը պղտիկնան, կ'ամփոփուին : Երբ մարդ ասոնք աչքովը կը տեսնէ, ալ իրեն շատ որոշ կ'երեւայ որ իր աչքին առջեւ գտնուողը՝ ուրիշ աշխարհ մըն է հեռաւոր անջրպետին մէջ կախուած, եւ շատ մը տեսակէտներով յար եւ նմանը մերինին :

Իրաւ է որ՝ ժամանակ մը կար երբ կըրնար ըսուիլ թէ այդ բեւեռն ընդարձակուող եւ ամփոփուող սպիտակութիւնը մեր աշխարհին պէս ձիւնէ եւ սառոյցէ յառաջ եկած չէ այլ մեր երկրի նիւթերէն տարբեր նիւթէ մը զոր մենք չենք ճանչնար եւ որ գաղտնածածուկ կերպով մը կը ժողվուի ձմեռ տտեն Հրատի երկու կիսագունտերուն վրայ եւ կրկին կ'անհետանայ ամառուան մէջ : Ժամանակ մը կրնար ըսուիլ թէ այդ ձերմակ տարածութիւնը կրնայ կազմուած ըլլալ նիւթէ մը որ անծանօթ է մեր քիմիաբաններուն, բայց հիմա ալ չկրնար հաստատուիլ այս տեսակ կարծիք մը : Վերջացող դարուն ամէնէն չահեկան աստղաբաշխական գիտը կ'ապահովցնէ մեզ թէ ճշգիւ մեր երկրի կազմող տարրերը նիւթերն են որ նաեւ կը կազմեն տիեզերքին բոլոր ուրիշ մարմինները եւ աշխարհները : Տիեզերքին քիմիաբանութիւնը ծանօթ է մեզ իր էական տարրերուն մէջ :

Բայց Հրատ, որ իր եղանակներով եւ ձիւնապատ գազաթներով ու բեւեռներով այնքան կը նմանի մեր երկրին, ուրիշ նկատու-

մով
ւայ
առա
ցած
ներն
հեռա
թէ ս
այնպ
նեն
ջուր
սիւս
բոլոր
Հրատ
շատ
բող
լորա
տար
բաշխ
ենս
րէ հ
ուած
թաց
րայ
մոլոր
Ա,
ւելի
տուն
թեա
իւրօ
բան
ամէն
չեն
ամէն
կաւ
Այսչ
ռադի
բնակ
լաւ
հազ
եթէ
ըլլա
տի կ
ռադի
նել :
առա

մով մը անկէ բոլորովին տարբեր է : Կ'երեւայ թէ զուրկ է ան ուղկիւններէ : Ասկէ առաջ կը կարծուէր թէ Հրատի վրայ երեւցած մութ մասերը իր լայնարձակ ուղկէններն են . բայց վերջերս կատարեւազործեալ հեռագրիտակներով կարելի եղած է տեսնել թէ այս մութ տարածութիւններուն վրայ այնպիսի նշաններ կան որոնք անկարելի կ'ընեն մեզ ենթադրել թէ այդ մեր տեսածները ջուրի տարածութիւններ եղած ըլլան : Փէրսիվալ Լօուէլ անուանի աստղաբաշխը որ իր բոլոր ժամանակը և հմտութիւնը նուիրած է Հրատ մոլորակին ուսումնասիրութեանը , իր շատ զօրաւոր հեռագրիտակին միջոցաւ կարող եղած է հաստատել թէ մեր դրացի մոլորակը զուրկ է ուղկէններէ , և թէ շատ տարիներ առաջ իտալացի նշանաւոր աստղաբաշխին գտած ջրանցքներն ալ իրականութիւնն են : Լօուէլ շատ զօրեղ փաստեր յառաջ կը բերէ հաստատելու համար թէ այդ ջրանցք կոչուածները յիրաւի ցոյց կուտան ջուրի ընթացքներ որոնցմէ Հրատի բեւեռներուն վրայ հալած ձիւնի ջուրերը կը տարածուին մոլորակին աւելի անջրդի տեղերը :

Այս ջրանցքներուն նման նոր գիւտեր աւելի պատճառ եղած են վերջերս կրկին գիտուններու աշխարհին մէջ նոր զօրութեամբ մը երեւան հանելու այն խնդիրը թէ իրօք Հրատի մէջ բնակիչներ կա՞ն : Յայտնի բան է որ մեր արդի հեռագրիտակները իրենց ամէնէն զարգացեալ վիճակին մէջ , կարող չեն լուսաբանել այս խնդիրը : Հրատ մեզի ամէնէն մօտ գտնուած աստեղն անգամ տակաւին 35,000,000 մղոն հեռու է մեզմէ : Այսչափ հեռու գտնուող գունտի մը վրայ հեռագրիտակը ի՞նչ կրնայ ցոյց տալ մեզի որ՝ բնակչութեան խնդիրը լուսաբանէ : Ամէնէն լաւ հեռագրիտակները հեռաւորութիւնը մէկ հազարերորդին կրնան վերածել , ոչ աւելի : Եթէ Հրատ մեզմէ միայն 35,000 մղոն հեռու ըլլար՝ ինչ որ այն աստեղ պարզ աչքով պիտի կրնայինք տեսնել իր վրայ , այսօր հեռագրիտակով այնչափ միայն կրնանք տեսնել : Բայց որչափ մեծ ըլլալու է որ ո և է առարկայ որ պարզ աչքով 35,000 մղոն հե-

ռուէն տեսնուի . եւ այսչափ բան միայն կըրնան ընել մեր արդի հեռագրիտակները :

Բուն խնդրոյն դժուարութիւնը ահա ասոր մէջ կը կայանայ : Որչափ ալ որ Հրատ մեզի մօտ դրացի կը սեպուի , որչափ ալ որ կարող ենք անոր ահագին երեւոյթները դիտել մեր հեռագրիտակներով , որչափ ալ որ մեզի ունեցած նմանութիւնները նշմարենք , տակաւին հեռաւորութիւնը այնքան մեծ է որ նշան տալու և նշան առնելու խնդիրը գործնականապէս ապարդիւն կը մնայ : Մինչեւ մէկ աստիճան կը մօտենանք անոր բայց անկէ անդին անցնելու կ'արդիւնինք՝ մեր գործիքներուն տկարութեանը պատճառաւ : Վերջերս շատ խօսուեցաւ դէպի Հրատ նշան մը տալու և հետեւաբար հոնկէ նշան մը առնելու եւ այս կերով երկու մոլորակներուն մէջտեղ հաղորդակցութիւն մը հաստատելու վրայ : Բայց բոլոր առաջարկուած կերպերը մէկիկ մէկիկ մէկիկ ձգուեցան , միայն սա պատճառաւ որ այսչափ հեռաւորութեան մէջ բան մը ցոյց տալը կամ բան մը տեսնելը պարզապէս անկարելի թուած է գիտուններուն , թէպէտ խնդրոյն կատարեւապէս տեղեակ չեղողներուն այնպէս երեւցած է թէ գործը կատարուելու ճամբուն վրայ է : Ուստի առայժմ յոյս չկայ : Դեռ մեր գործիքները պէտք եղածին չափ կատարեւազործեալ չեն , ու դեռ գտնուած չէ կերպ մը որ բաղձալի հաղորդակցութիւնը կարելի ընէ : Թէ մեր գործիքները պիտի կատարելագործուին , թէ ուրիշ որ եւ է կերպ մը պիտի գտնուի՝ մեզ Հրատի հետ հաղորդակցութեան մէջ դնելու համար , ասոնք հարցեր են որոնց ոչ մէկը կրնայ պատասխանել :

Մէկ բան մը կայ սակայն որ ստուգապէս գիտենք : Հրատ մոլորակին կամ որ եւ է մոլորակի կամ աշխարհի բնակչաց հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնենք կամ ոչ , բոլոր մոլորակներուն , բոլոր աշխարհներուն , ասրիւներուն և լուսաւորներուն հետ իրապէս և սերտիւ կապակցեալ ենք որդէն : Անոնք մեր վրայ կ'ազդեն և կը ներգործեն , և մենք ալ մեր չափովը անոնց վրայ կ'ազդենք : Մեզի լոյս կը շրջուի տիեզերքին մէջ գտնուող

տեղէ մը որ մեզմէ 95,000,000 մղոն հեռու է: Հոս մեր պարտէշներուն մէջ բողբոջող ծաղիկները իրենց անուշ բուրումներով եւ սքանչելաշուք գոյներով մեզ կը հրճուեցնեն եւ մեր ամառնային անուշակ երկինքներու վրայ քնքոյշ ամպեր կը սաւառնեն: մեզ հիւացման մէջ ընկղմելով՝ որովհետեւ մեր պարտէշներուն ու մեր երկինքներուն վրայ կը թափէ իր ոսկի լոյսը այն արեւը որ միլիոնաւոր մղոններ հեռու է մեզմէ, եւ որ կապակցեալ է ինք տը միլիոնաւոր մղոններ իրմէ հեռու արեւներու եւ աստղերու հետ:



Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ճ Ա Մ Բ Ա Ն

Մարդուն ամէնէն քաղցր, ամէնէն ցանկալի բանը կեանքն է. մարդ ամէն բան կը զոհէ անոր: Մարդկային բոլոր աշխատութեանց նպատակը կեանք ստանալ, կեանք պահել, կեանքը զարգացնելն է: Հարցուր մշակին. ի՞նչ կը փնտռէ հողին մէջ, մինչ որն ի բուն քրտինք կը թափէ անոր վրայ. կեանք: Հարցուր արհեստաւորին, որ բոլոր օրը իր կրպակին որմերուն մէջ փակուած՝ կը գործէ անպուլ. կեանք: Հարցուր սա կնոջ, որ տան մէջ բանտարկուած՝ կ'սպասի լուրի. կեանք: Ամէն տեղ, ամէն դարու մէջ մարդկութեան ազադակը եղած է կեանք, միշտ կեանք:

Ամէնէն մեծ ուսումը կեանքի ուսումն է: Որքան հաճութեամբ պիտի ունկնդրէինք, եթէ աշխարհի ամէնէն մեծ տողջաբանը մեր ֆիզիքական կեանքին պահպանման, զարգացման պայմաններուն ու միջոցներուն վրայ խօսէր մեզի:

Վարպետները կը սիրենք մենք, ամէն բանի վարպետը կը փնտռենք: Եթէ լսենք որ հոս եկած է աշխարհի ամէնէն մեծ երաժիշտը, ամէնէն մեծ բժիշկը, ամէնէն մեծ իմաստասէրը, ամէնէն մեծ քարոզիչը, կը փութանք տեսնել վայելել զանիկա: Ես կը կարծեմ թէ իր դարուն ամէնէն մեծ կիներ էր Սաքայի թագուհին, որ Սողոմոնի իմաս-

Ասկէ աւելի հիանալի ու սերտ առնչութիւն կրնայի՞ք երեւակայել այն անհուն ու անեզր տիեզերքին մէջ որով չըջապատուած ենք: Ասկէ աւելի որոշ ու մեկին փաստի կը կարօտէի՞ք համոզուելու համար թէ մենք ոչ թէ միայն այս աշխարհին այլ բովանդակ տիեզերքին քաղաքացիներն ենք: Ջանանք ուրեմն արժանի քաղաքացիներ ըլլալ այդ անբաւ տիեզերքին ու համբերութեամբ սպասենք այն լոյսին, աւելի լոյսին որ դեռ անկէ պիտի ցոլանայ մեր վրայ:

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻՋԵԱՆ

տութիւնը լսելու համար՝ երկար ուղեւորութիւն մը կատարեց:

Կը լսենք թէ այնինչ տեղը կ'ապրի մարդ մը որ կուրծք է տուած հարիւր ձմեռներու փոթորիկներուն. կը փափաքինք գիտնալ թէ այդ անձը ի՞նչպէս կրցած է ձեռք ձգել այդքան երկարաձգուած կեանք մը:

Արդարեւ կայ մէկը որ ապրած է մարդկային լաւագոյն կեանքը, որ զիտէ լաւագոյն ու ճշմարիտ պայմանները այդ կեանքին ըստացման, պահպանման ու զարգացման: Յիսուս է քն, որ մեզի կ'ուսուցանէ թէ ինչպէս կրնանք հասնիլ այդ կեանքին որուն մէջ մեր բովանդակ էութիւնը կատարեալ ուղեւորութեամբ կ'ստանայ. որ մեզ մեր բարոյական սկզբունքներէն ազատելով՝ լուսոյ մէջ բնակող սուրբերուն երանաւէտ վիճակին կը բարձրացնէ:

Ո՞վ չի բաղձար այդ կեանքին. մեզի պայմանը ըսէ միայն:

Պայմանը կ'ուզես. լսէ ուրեմն. նեղ դռնէն ներս մտէք... ինչու որ նեղ է ան դուռը ու նեղուացք է ան ճամբան որ դէպի կեանք կը տանի:

Ուրեմն չկայ կեանք առանց նեղութեան. կանք ստանալու համար՝ հարկ է նեղութիւն կրել:

Նեղ դռնէն ներս մտիր. այս վերտառու-

թիւնը կայ գիտութեանց ու արուստից տա-
ճարներու գոներուն վրայ: Այս է պատուէրը
ամէն կարեւոր ձեռնարկի, ամէն բարոյական
ու հոգեկան վերելքի ու վայելքի, մեծու-
թեան ու կեանքի,

Յունաստանի վեհապետներէն մին կան-
չեց իմաստասէր մը և հրամայեց որ իրեն
երկրաշափութիւն սորվեցնէ շատ դիւրին մե-
թոտով մը. «Տէ՛ր արքայ, պատասխանեց
իմաստասէրը, ձեզի համար երկրաշափու-
թիւն սորվեցնող յատուկ մեթոտ մը գըտ-
նուած չէ տակաւին»:

Ամէն օգտակար, մեծ ու կարեւոր կեան-
քերու ետեւ տաժանքի ու զոհողութեան եր-
կար տարիներ կան:

Ինչ կը տեսնես վիրաբոյժի մը ձեռքին մէջ.
վիրահատ դանակ մը, այդ գործիքը կրելու
արտօնութիւնը ձեռք բերելու համար՝ գէթ
տամբհինգ տարի աշխատեր է ան:

«Այս քարոզը ո՛րքան ժամանակի մէջ
պատրաստեցիր», հարցուց քարոզչի մը
ունկնդիրներէն մին որ շատ սիրած էր անոր
քարոզը. «Բառասուն տարուան մէջ», պա-
տասխանեց պաշտօնեան:

Մեծութեանց կատարները անմատչելի են
հանգստասէր հոգիներու:

Աչքերդ վեր առ ու նայէ՛ սա մարդուն
որ Բորեմէն կ'իջնէ Աստուծոյ ժողովուրդին
առաջնորդելու համար: Այդ մարդը անապա-
տի դպրոցին մէջ քառասուն տարի կրթուե-
ցաւ, պատրաստուեցաւ այդ գործին:

Քրիստոնէին խոստացուած կեանքն ալ
անձին ուրացում ու զոհողութիւններ կը
պահանջէ. «Ան որ խաչը չառներ ու իմ ե-
տեէս չի գար, ինձի արժանի չէ»:

Ծոյլ հոգիներուն համար խոստում չունի
Աստուած: Բնութիւնը իր ոսկին ու արծա-
թը հողին ալքերուն մէջ թաղած է. հզօր
բազուկներ կրնան զանոնք դուրս հանել:
Քրիտոնէական կեանքն ալ հզօր ճիգերով
ու յարասեմ մաքառումներով ձեռք կը բերուի:

Կը տեսնես հոյակապ ապօրանք մը, հիա-
ցումով կը դիտես անոր շքեղութիւնը:
Յանկա՞րձ գոյութիւն առաւ այդ շէնքը. ո՛չ:
Ուժեղ բաղուկներ՝ ճարտարապետի մը գե-

ղարուեստական ճաշակին ու հանճարին հետ
միացած՝ ծնունդ առին այդ շէնքին:

Կը տեսնես անձ մը՝ քրիստոնէական ա-
ռաքինութիւններով զարդարուած, առա-
տաժիր բարեկամութիւններով ճոխացած. կը
տեսնես, կ'ապշխի, կը նախանձիս. կը տես-
նես թէ ի՞նչքան ուղիղ յարաբերութեան մէջ
է ան իր Արարչին ու իր ընկերին հետ. ի՞նչ
անուշ բուրումներ կը ծաւալին անոր շուր-
ջը, բարոյական ի՞նչ սխրալի ոյժեր՝ կ'ար-
տաղդէ ան. հրա՞ջքով ի գոյ եկաւ այդ
կեանքը. ո՛չ: Իրաւ՝ հրաջք մը գործուե-
ցաւ. կեանք մը զրուեցաւ անոր մէջ. բայց
այդ կեանքը շնորհքի միջոցներով պահուե-
ցաւ, գուրգուրանքով սնուցուեցաւ, զօրա-
ցաւ ու մեծցաւ: Ամէնէն զօրաւոր կազմով
օժտուած մօրմէ ծնած առօրյ ու կայտառ ե-
րախան իսկ չի կրնար ապրիլ, եթէ մայրե-
նի տաքուկ գրկին մէջ չ'ընտանի ան:

Կեանքի ճամբան դիտես զուն հիմա.
բայց ճամբան ի՞նչ կրնայ ընել անոր որ կայ-
նած կը նայի: Ծամբան տեղ մը չի կրնար
տանիլ մարդը, մինչև որ մարդ չքալէ անոր
մէջէն:

Արգահատելի է այն նաւավարը որ իրաւ
փափաք ունի ցանկալի ափունք մը հասնե-
լու, բայց չի գործածեր իր թիւրը, ղէկը,
առագաստը. Բարիին փափաքողները չեն որ
կը վարձատրուին, այլ բարին ընդունեն:

Ինչո՞ւ նեղ է արգեօք ճամբան: Ինչո՞ւ
անաշխատ շատացուի քրիստոնէական կեան-
քը, չեմ գիտեր. ինչո՞ւ համար մշակը լոկ
սերմանելով չի հնձեր. ինչո՞ւ համար մա-
նուկը Ե Բ զը սորվածին պէս ուսումնական
չըլլար. ինչո՞ւ համար մարդ քրիստոնէայ
ըլլալ փափաքած տտեն այդ կեանքին չի
հասնիր. չեմ գիտեր. Բայց բան մը կրնանք
ըսել. նեղութիւնն է որ զնահատել կուտայ
ստացեալ բարիքը. նեղութիւնն է որ զգն-
ցընել կուտայ երջանկութիւնը:

Զարմայր անուն պատանի մը կը բաղձար
Գօլէճ մը մտնել, իր հօր կը յայտնէ այս
փափաքը: Հայրը կը խոստանայ զաւկին
խնդիրքը կատարել՝ պայմանաւ որ զաւակը
իր անձնական աշխատութեամբ ոսկի մը

չահի և հօրը բերէ : Զարմայրի մայրը չուզելով իր փափկասուն որդին մարմնական աշխատութեան մէջ տեսնել՝ ոսկի մը կուտայ անոր : Շաբաթ իրիկուն մը, հօրը ծովեզերայ սենեակին պատուհանին առջեւ նստած պահուն, Զարմայր մօրմէն ընդունած ոսկին կը բերէ հօրը կը յանձնէ ըսելով՝ « Հայրի՛կ, ահա ոսկին զոր քրտինքովս շահեցայ » : Հայրը ոսկին առածին պէս ծովը կը նետէ ըսելով՝ « Ասիկա քու շահածդ չէ, ես կը փափաքեմ որ ճանչնաս արժէքը այն գումարին զոր պիտի ծախսեմ քեզի բարձրագոյն կրթութիւն մը տալու համար. ուստի պէտք է որ այդ գումարին մէջ բաժին մը ունենաս դուն » : Շաբաթ մը ետքը Զարմայրի մայրը իր զակին ոսկի մըն ալ կը յանձնէ ամուսինէն զաղտուկ Զարմայր դարձեալ հօրը կը մատուցանէ զայն. բայց հայրը զանիկայ ալ ծովը կը նետէ ըսելով՝ « Ասալ քու շահածդ չէ » : Յաջորդ երկու եօթնեակներուն մէջ՝ Զարմայր չէնքի մը բանւորներուն կ'ընկերանայ իբրեւ շաղախ կրող, ոսկին կը շահի և կը տանի հօրը կը յանձնէ՝ ըսելով՝ « Հայրի՛կ, ահա տասներկու օրուան աշխատութեանս վարձքը » : Հայրը զրամը առածին պէս ծովը նետելու շարժում մը կ'ընէ, տղան իսկոյն կը բռնէ հօրը ձեռքը խնդրելով որ չնետէ զայն : Ասոր վրայ հայրը կ'ըսէ. « Հիմա կը հաւատամ թէ դուն շահած եծ այս ոսկին. վաղը Գօլէճ պիտի երթաս » :

Մարդ չի գնահատեր այն բանը որուն համար աշխատած չէ : Կեանքի միջօրէին մէջ շահուած հարստութեան պատճառած հաճոյքին կիսուն չափ հաճոյք չի պատճառեր այն հարստութիւնը զոր մարդ օրօրոցին մէջ կը գտնէ : Վաստկուած մեծութիւնը աւելի պատուական է քան ժառանգականը : Ուշիկն թըն իր մանկութեան ատեն տապարի հարուածներ չպիտի տար իրենց տան պարտէզին ծառերուն, մանաւանդ իր հօր սիրական կեռասներին, եթէ զանոնք իր ձեռքով տնկած ըլլար : Ամէնէն համեղ հացը քրտինքով շահուած հացն է : Մարդուն ճշմարիտ օրհնութիւնները իր ջանքերով կու-

գան : Հարստութիւն, դիրք, գիտութիւն, նկարագիր՝ ձիւնի ծուէններու պէս երկինքէն չեն թափիր :

Լեռան վրայ տրուած քարոզին վերջերը կը դառնուի մեր բնաբանը : Յիսուս այդ քարոզով կը պարզէր այն սկզբունքները որոնց համեմատ ապրելով պիտի կրնային կեանք գտնել իրեն հետեւողները : Գուցէ իր ունկընդորներէն ոմանք Յիսուսի այդ քարոզը լսելով սկսան խորհիլ թէ Յիսուսի ցոյց տուած ճամբան նեղուցք է, մինչև այն ատեն իրենց սորված ճամբէն աւելի նեղ, բայց Յիսուս կը յայտարարէ թէ կեանքի մէկ ճամբայ կայ ու ան ալ նեղ է :

Յիսուս այդ ճամբէն քալեց : Աղկէ անցան իր աշակերտները ու բոլոր անոնք որ տեսան խոստացեալ կեանքին պարունակութիւնը ու ամէն բան զոհեցին՝ անոր հասնելու համար : Անոնց կեանքը մաքառումի կեանքն էր երկրի վրայ, մաքառում իրենց կիրքերուն ու աշխարհի սկզբունքներուն դէմ :

Յովհաննէս Աւետարանիչ կը տեսնէ բոլոր ազգերէն երկինքի մէջ խմբուած մեծ բազմութիւն մը ձերմակ հանդերձներ հագած ու ձեռքերնին արմաւենիներ բռնած՝ որոնք մեծածայն աղաղակներով Աստուծոյ և Գառնուկին փառափանութիւն կ'երգէին : Յովհաննէսի ըսուեցաւ « Ասոնք են մեծ նեղութենէ եկողները, որ իրենց հանդերձները լուացին, ու Գառնուկին արիւնովը ձերմկցուցին. անոր համար Աստուծոյ աթոռին առջեւ են, և իրեն կը ծառայեն ցորեկ ու գիշեր իր տաճարին մէջ » :

Ս. Մ. ԳԱՍԱԳԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՀԱՐՑԸ

Ե Ր Ա Ձ Ի Մ Է Ձ

Երազի զարմանալի և հանգուցաւոր երեւոյթներէն մէկն ալ է՝ երազի մէջ զրաւուած իրական և աւերեւոյթ ժամանակներուն տարբերութիւնն ու անհամեմատութիւնը : « Երա-

զի նման արագ», « երազի պէս կը յիշեմ» խօսքերը գրէթէ սովորական բացատրութիւններն են: Երազները գրեթէ ընդհանրապէս 1-15 բույէ կը տեւեն, մինչդեռ երբեմն երազի մէջ աշխարհի պատահարներու ականատես կ'ըլլանք՝ որոնք եթէ իրապէս տեղի ունենային, օրեր, ամիսներ և տարիներ պիտի տեւէին: Տքթր. Ապէրքրոմպի կը պատմէ թէ՛ « բարեկամներէն մէկը Ատլանտեան Ովկիանոսը նաւարկելով Ամերիկայ կ'երթայ. հոն գրեթէ երկու շաբաթ կ'անցնէ, վերադարձին շոգենաւ մտած պահուն ծովը կ'իյնայ և վախէն արթննալով կը տեսնէ թէ ամբողջ քունը 10 վայրկեան տեւած է»: Տքթր. Գարբէնդըր կը յիշէ եկեղեցական մը՝ որ պաշտամունքի ատեն քարոզէն առաջ սաղմոս մը երգուած միջոցին քնացաւ, եւ երբ արթնցաւ, այնպէս կարծեց թէ առ նուազն ժամ մը քնացած է և ժողովուրդը իրեն կ'սպասէ, ուստի շատ ամչցաւ: Սակայն երբ երգարանը բացաւ, մեծապէս միտթարուեցաւ, տեսնելով որ հազիւ տող մը երգուած միջոցին քնացած է: Երբ անգամ մը մէկուն երեսն ի վար քանի մը կաթիլ ջուր թափուեցաւ զանի արթնցնելու համար, երազին մէջ՝ կեանքի միջոցին տեղի ունեցած բոլոր պատահարները իրար խառնուած, մէկիկ մէկիկ եկան շարուեցան իր առջեւ միաժամամանակ: « Աղնուական երիտասարդ մը, կ'ըսէ Տքթր. Ապէրքրոմպի, երազին մէջ զինուոր արձանագրուելով բանակին միացած եւ յետոյ դասալիք եղած էր, ուստի ձերբակալուեցաւ, ետ տարուեցաւ, դատուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ հրացանամահ ըլլալու: Հարկ եղած պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելէ վերջ կրակ ըրին զինուորները, որուն վրայ հրացանին աղմուկէն արթնցաւ ինք: Սակայն մեծ զարմացումով տեսաւ որ՝ պատկից սենեակէ մըն էր այդ ձայնը որ վայրկենապէս զինք առաջնորդած էր թէ՛ այս սոսկալի երազը տեսնելու և թէ ընդոստ արթննալու: »

Ուրեմն, խնդիր է գիտնալ թէ ի՞նչպէս կրնանք բացատրել այս եւ ասոնց նման հազարաւոր օրինակներ: Յայտնի երեւոյթ մըն

է թէ երազի միջոցին տեղի ունեցող դէպքերը կարծես ընդարձակ ժամանակամիջոց մը կը գրաւեն: Արդ, մենք ժամանակը չափելու համար յատուկ չափ մը կամ մասնաւոր միջոց մը չունինք բացի դէպքերու առերեւոյթ յաջորդութեան համար պէտք եղած ժամանակին չափէն:

Գալով երազի միջոցին գրաւուած ժամանակին բացատրութեան, ահաւասիկ: Երազները կը թուին գրաւել այնքան ժամանակ որչափ ժամանակ պիտի գրաւուէին՝ եթէ այդ դէպքերը իրապէս տեղի ունեցած ըլլային. և որովհետեւ այդ դէպքերը ենթակայական են, այսինքն սոսկ մտքի մէջ գոյութիւն ունին և հեռի են առարկայական, հետեւաբար իրական ըլլալէ, եւ երովհետեւ զիտակցութիւնը կը պակսի, ուրեմն մեր միտքը կը խաբէ մեզի կամ կը խաբուի: Ոմանք կ'ըսեն թէ ասիկա արդիւնքն է դէպքերուն, պատկերներուն կամ տեսարաններուն երազի մէջ աւելի արագ իրարու յաջորդելուն քան արթնութեան միջոցին, եւ դէպքերուն այս արագընթաց հոսանքն ալ կը վերադրեն մտքին առարկայական, արտաքին աշխարհի հետ ունեցած հաղորդակցութեան խզման ու ջնջման: Որովհետեւ, կ'ըսեն, միտքը քունի միջոցին իր կարողութիւնները աւելի կրնայ կեդրոնացնել խորհրդոյ առարկային վրայ, երբ զգայարանները, ինչպէս արթնութեան միջոցին, չեն գար և մոլորեցնէր զինք և իր ուշադրութիւնը ցրուել կամ դարձնել այս կամ այն առարկային վրայ: Սակայն այս տեսութիւնը մասնակի ճշմարտութիւն մըն է, որովհետեւ մտքի այս տեսակ գործունէութիւն մը արթնութեան միջոցին ալ կը տեսնենք, երբ բառին իրական նշանակութեամբ, կամաւ եւ նպատակաւ, ուշադիր և մտադիր կ'ըլլանք խնդրոյ մը վրայ: Զոր օրինակ, Յուլիոս Կեսարու համար կը պատմուի թէ միեւնոյն ատեն 4 և երբեմն 7 քարտուղարներու տարբեր հրովարտակներու խօսքերը կ'ըսէր և գրել կուտար: Նոյնը կը պատմուի Նաբոլէոն Պոնապարտի նկատմամբ:

Ս. Յ. ԳԼԶԼԵԱՆ



ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԴԱՐՈՒՆ ԱՄԵՆԷՆ ՄԵԾ ԳԻՐՔԵՐԸ

Ե.

ԱՐԴԻՒՐ ՀԷՏԼԻՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

Այս հարցումին համար ընտրուած գիրքերը, պէտք է դատուին այն գիրքերէն, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունեցած են, ոչ թէ մեծ արժանիք: Անոնք պէտք է ըլլան այդ գիրքերը, որոնք ամէնէն ընդարձակ և զգալի ազդեցութիւնը ունեցած են աշխարհի քաղաքակրթութեան եւ մտաւորականութեան վրայ:

Այս տեսակ ցանկ մը, իր մէջ կը բովանդակէ կարգ մը գործեր, որոնք արուեստագիտական մեծ արժէք ունին, բայց որոնց ազդեցութիւնը անզգալի եղած է: Ուորտսուորդի եւ Պրատնինկի բանաստեղծութիւնները, Սքոթի, Թէքլըրի, Ճօրճ Իլիւզի եւ Թերեսա Նոյն իսկ Պալզաքի վէպերը, այս շարքին մէջ կ'իյնան:

Քիչեր կրնան ժխտել թէ, Middlemarch արուեստագիտական նոյնչափ մեծ գործ մըն է, որչափ Ալբար Թովմասի Տնակը: Բայց Ալբար Թովմասի Տնակը ունէր ուժ մը՝ զոր Middlemarch չէր կրնար ունենալ:

Մեր ցանկը կը բովանդակէ նաեւ այն գիրքերը, որոնց ազդեցութիւնը յամրելթաց եղած է, այսինքն գիրքեր՝ որոնք ընդհանուր մեծ շարժման մը մէջ պզտիկ դեր մը միայն ունեցած են:

Թէնտալի անունը խորհրդանշանն է գործութեան պահպանման վարդապետութեան, և Ֆլօպէրի անունը՝ արդի իրապաշտ վիպասանութեան զարգացման, բայց ոչ Թէնտալ ոչ Ֆլօպէն չունին գործեր, որոնք իրենք իրենց այնքան ազդեցիկ եղած ըլլան, որ տեղ մը ունենան մեր ցանկին մէջ:

Պարտաւորուած ենք նոյնպէս դուրս ձգել մեր ցանկէն այն հեղինակները, որոնց ազդեցութիւնը դարձն յառաջդիմութեան ընդհանուր ձգտումին հակառակ ուղղութիւն մը ունի:

Ոչ Վիլքթօր Հիւկօ վիպագրութեան մէջ, ո'չ Նիւմէն աստուածաբանութեան մէջ, ո'չ Մաքս եւ Ճօրճ քաղաքական տնտեսութեան մէջ ունեցած չեն այն ազդեցութիւնը, զոր կրնային ունենալ, եթէ մտաւորական յառաջդիմութեան զուգընթաց ուղղութիւնով մը շարժած ըլլային, ոչ թէ անոր հակառակ ուղղութիւնով:

Վերջապէս, պէտք է դուրս ձգենք գործերը Տ'Անիւծիօի և Նոյն իսկ Թօլսթոյի պէս մարդոց, որովհետեւ շատ թարմ են անոնց գործերը տակաւին, որ կարենանք իրենց ազդեցութեան չափը ճշգրէլ:

Այսպէս, իմ ցանկս կը բաժնուի երկու մասի, որոնցմէ մէկը կը պատկանի 1804էն 1824ի ժամանակամիջոցին, եւ միւսը 1849էն 1863ի ժամանակամիջոցին:

Առաջին մասը կը բովանդակէ, Նաբօլէօնի Քաղաքային Օրինագիւրքը, Կէօթէի Ֆաուստը, Հէկէլի Փիլիսոփայական Գիտութեանց Հանրագիտարանը, Շոբէնհաուէրի Աշխարհիքը Կամքը, եւ Ֆրէօպէրի Մարդուն Դաստիարակութիւնը: Երկրորդ մասը կը բովանդակէ Սէնթ Պէօլի Երկուաբքիները, Տիկին Սթօուի Ալբար Թովմասի Տնակը, Սթենսլըրի Հոգեբանութեան Սկզբունքները, Տարուինի Տեսակներու Մագուլը, եւ Ռընանի Յիսուսի Կեանքը:

Այս ցանկին մէջ բացարձակապէս ճիշդ անուններն են՝ Կէօթէ եւ Տարուին, եւ ամէնէն կասկածելիները կը թուին ինծի Սէնթ Պէօլը եւ Ռընանը, որոնց գործած ազդեցութիւնը թէպէտ շատ ընդարձակ ու խոր, բայց էապէս փոխանձական էր:

Պալզաքի Մարդկային Կասկեղեցիքները այս վերջիններուն տեղը կը բռնէ:



ՏԻՊԱՐ ՀՈԳԻ ՄԷ

ՕՐԻՈՐԴ ՔԱԹԷՐԻՆ ՍՅՈՒՔ

ՅՅ տարեկան, առողջ, կայտառ, գեղեցիկ, առնական դէմքով, երկայն հասակով, շնորհալից աղջիկ մըն էր: Քաթէրին Սթուքի նման՝ հարիւրներու մէջ հազիւ մէկ հատ կը գտնուէր:

Մնած է Քրիս-Տօրֆի մէջ եւ աղջիկն է հարուստ ազարակատերի մը, որուն հայրական հսկողութեան տակ շարունակ քանի մը անոք մանկիկներ բարերարութեամբ բազմաթիւ պաշտօններով ծառայելու համար հանձնարուած էր: Եղբայրը հանրաժանօթ աւետարանիչ մըն է եւ մեծ յաջողութիւն ունեցած է անտէրունջ տղոց խնամակալներ գտնելու գործին մէջ:

Զուիցերիական առողջ կլիմայով ու ջերմեանդ քրիստոնեայ ծնողներու դաստիարակութեամբ անած ու մեծցած, օրիորդը իր մատաղ հասակէն մեծ փափաք ունեցած է վշտեր ամաքելու: Ուստի 17 տարեկան եղած ատեն մայրապետ ըլլալով՝ հիւանդապահութեան նուիրած է իր կեանքը: Քանի մը հիւանդանոցներու մէջ 18 տարի ամենայն հաւատարմութեամբ եւ անձնութեամբ հիւանդներու անարին քով հսկելէ ետքը՝ իրեն ուղղուած հրաւերով մը պարտականութիւն զգացած էր հոս գալ եւ մեր տղոց խանդակաթ մայր մը ըլլալ: Հոս ալ չորս տարի, գլխեր ցորեկ, այնպէս անձնութեամբ գործեց որ անջնջելի աղիքացութիւն եւ անմոռանալի յիշատակ մը թողուց շատ սրտերու մէջ: Ամէն տեղ կը հասնէր եւ ամէն գործի կը մասնակցէր: Յաճախ կը տեսնէիր զինքը խոհանոցին մէջ կամ հանգերձանոցը՝ զանազան կարգադրութիւններով զբաղած, կամ զերծակին սենեակը՝ կարի մեքենային վերեւ, կամ հիւանդանոցը՝ հիւանդներուն քով նստած եւ կամ ուսուցիչներու սենեակը՝ զուարթ եւ սրտապնդող խօսակցութեամբ զրաւուած: Անանկ պարզ, սիրալիր եւ մտերմական էր իր վարմունքը որ ամէնքը համարձակութեամբ կրնային իրեն շինել եւ վստահութեամբ իրենց սիրտը

բանալ անոր: Ինքն ալ կանացի ներամտութեամբ եւ փափկասրտութեամբ կարող էր գաղտնեաց թափանցել: Հանճարեղ կերպեր ունէր « լացողներուն հետ լալու եւ խնդացողներուն հետ խնդալու: Ամէնքը հրապարուած էին իր ազնիւ վարմունքէն, զինքը քնաւ « Օտար » մը չէին համարէր:

Բոլոր կեանքը, կարծես՝ զուարթութիւն, հանդարտութիւն եւ երջանկութիւն էր: Երբ որ ոգով իր խօսակիցներն ալ ներշնչուէին, համայնքը ունէր: Իր ներկայութիւնը տեսակ մը պատկառանք եւ բերկրանք կ'աղղէր: Ամէն ոք գոհ կը մնար իր տեսակցութենէն:

Միշտ զգոյշ եւ խոհեմ ընթացք մը ունէր, այնպէս որ ոչ ոք վշտացած էր իրմէ օր մը:

Շատեր հիացած էին իր ազնիւ նկարագրին վրայ: Պաղարիւն եւ անտարբեր անգլուհի մը կը կը նմանէր, բայց ներքնապէս փափուկ սրտով օժտուած տաքարիւն Զուիցերիացի մըն էր: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը ցուցնեն անոր նկարագրին քանի մը գիծերը: Օր մը իր հովանաւորութեան տակ գտնուող աղջիկներէն մէկը կար կարելու միջոցին կը կոցին կափարիչը բաց ձգելով մեքենան յանկարծ զօրաւոր ցնցում մը կ'ունենայ եւ անոր անխնայութիւն եօթը ակոյս մէկէն կ'ոտորելով 5-6 ոսկինոց մեքենան կը փճանայ: Աղջիկը վախէն եւ ամօթէն չուարած, կ'սկսէր կը կտրի, բայց մտամաղէլը ամենայն հանդարտութեամբ անոր կը մօտենայ եւ մեքենային նայելով « Ա՛խ, կ'ոտորէր է » կ'ըսէ, եւ առանց ամենաթեթեւ յանդիմանութիւն մը ընելու միջադէպը կը փակէ իբր թէ ասեղ մը կ'ոտորած ըլլար:

Անգամ մըն ալ երբ ստիպուած էր քանի մը ամիս բաժնուիլ իր սիրելիներէն, երբ մընաքարովի խօսքերը ընդհատուեցան արցունքներով եւ հեծկլտանքներով, հազիւ կրցաւ կցկտուր բառերով « Սէրը յաւիտեան կը մնայ » ըսել: Այս անգամ երբ բոլորովին պիտի բաժնուէր, իր հրաժեշտը շատ սրտաշարժ էր: Ո՛րչափ յուզուած էր: Իր զուարթ դէմքը խոր տխրութեամբ մը քօղարկուած էր, իր սրտին եւ հոգւոյն վիճակը

որոշ կը կարգացուէր իր արցունքով և լացով կարմրած աչքերուն մէջ, թէպէտ ինք Յովսէփի նման, առանձնութեան մէջ իր լեցուն սիրտը թափել կը ջանար:

Թէեւ ամէն գործ կը սիրէր, բայց մասնաւոր հաճոյք կ'ըգար հիւանդներ խնամելէ. բնական տաղանդ ալ ունէր ատոր համար: Իր 18 տարուան հիւանդապահութեան միջոցին ամէնէն ծանր և ամէնէն վտանգաւոր հիւանդներ շատ անգամ իր հսկողութեան տակ զրուած են, և յօժարութեամբ յանձն առած է ծառայել անոնց: Շատ անգամներ ալ մեծ բրօքէսէօրներու օգնած է ծանր եւ վտանգաւոր վիրաբուժական դործողութեանց մէջ:

Հիւանդ տղաքը միշտ իր խնամքին տակ էին. ամբողջ գիշերներ արթուն հսկած է անոնց սնարին քով, ոչ միայն դեղերն ու դարմանները մատակարարելով, այլ պէտք եղած զանազան մաքրութեանց գործն ալ ինք ստանձնելով: Յիսուսի սիրոյն համար ամէն գործ ընելու և ամեն տեղ երթալու պատրաստ էր:

Իր անձնութիւնը միայն մէկ տեղի մը մէջ սահմանափակուած չէր, ուր որ իր ներկայութեան պէտքը կ'ըգագուէր և կը կանչուէր, գիշեր կամ ցորեկ չէր ըսէր, անպատճառ հոն կ'երթար և պէտք եղածը կ'ընէր: Ոչ միայն սիրայօժար ծառայութեամբ գոհ կ'ընէր հիւանդները, այլ զանոնք զբօսցնելու մեջոցներ ալ կը հայթայթէր:

Մարդուանի եւ Թալասի հիւանդանոցները բարեբաղդ պիտի ըլլային, եթէ օրիորդը հոն երթալ ընդունէր: Բայց ստիպուած էր անապարանօք տուն. դառնալ եւ խաղաղութեամբ գերեզման իջեցնել՝ 78 ամեայ ալեգարդ հայր մը որուն վերջին եւ միակ բաղձանքն էր « անգամ մը Քաթէրինը տեսնել և մեռնիլ »:

Օրիորդին ունեցած սկզբունքները, խոհեմ եւ ազնիւ վարքը, ներշնչող ոյժ մը եղած էին, ոչ միայն մեզ նման տկար մահկանացուներու, այլ ամերիկացւոց և եւրպացւոց ալ: Մօտէն չճանչցողներ հրեշտակ կոչած էին զայն իրաւամբ:

Արդ մեր նպատակը հոս մարդագովու-

թիւն ընել չէ, հապաքանի մը տողերով արձանագրել յիշատակն ու կեանքը օրիորդի մը, որ սիրեց պղտիկները, աղքատները եւ հիւանդները, և երկրորդ՝ ցոյց տալ թէ Յիսուսի նմանելու ջանքով եղած գործնական քրիստոնէութիւնը ո՞րչափ կ'ազնուացնէ, կը բարձրացնէ և կը կատարելագործէ մարդկային նկարագիրը:

Մ. Մ. ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ



Մ Տ Ա Մ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

ԽՈՒՂ ԸԼԼԱԼ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Լաւ լսելու համար պէտք է խուլ ըլլալ սորվիլ: Ասիկա սուր ականջին չափ պէտքի բան մըն է: Վարժ երաժիշտը կրնայ յիսուն նուագարաններէ բաղկացեալ նուագախումբի մը մէջէն մէկ նուագարանի մը ձայնը միւսներէն զանազանել, եւ լու երգիչ մըն ալ ութսուն անձերէ բաղկացեալ երգիչ խումբի մէջէն իր ձայնը զգացնել, եւ միւս բոլոր ձայներուն խուլ ըլլալով է որ կրնայ միայն մէկուն հետեւիլ: Վարժ հեռագրագէտը, կայարանին բակին եւ կայարանին մէջ եղած աղմուկին ու խառնափոթութեանց հանդէպ խուլ ըլլալով է որ կրնայ մեղմ կրօնիչը լսել որուն բառերը իր պաշտօնն է գիտնալ: Այսքան ճիշդ հոգեկան լսողութիւն մը կը հաստատէ մասնաւոր կամակոր խուլութիւն մը:

Շատ մը ձայներ մեր ներսիդին կը յուզուին. աշխարհը, մարմինը ու սատանան երբեք զադար չեն առներ, բայց վարժ հոգին անոնց ամէնուն մէջէն կը լսէ Աստուծոյ մեղմ ու անուշ ձայնը: Կը սորվի բոլոր միւս աղաղակներուն հանդէպ խուլ ըլլալ: Երբ կը խնդրենք որ մեզի լսելու համար ականջ դրուելի, խնդրենք նաեւ որ քիչ մըն ալ խուլութիւն ստանանք, եւ զայն ունենալով աւելի յստակ կրնանք լսել:



ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ
ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ
ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Սիրելիս,

Այն տեսակ սրտածմիկ տեսարան մը պարզեցիր, որուն առջեւ ոչ ոք կարող է չյուզուիլ: Խարբերդի դաշտին մէջ 65 եկեղեցիներ կը ներկայացնեն որոնք, անոք եւ անօգնական, քայքայեալ վիճակի մէջ մընացած են, որոնք մէկը չունին իրենց մանուկները մկրտող, մէկը չունին իրենց Տէրոջը սեղանը պատրաստող, մէկը չունին ողբացեալ հօր և վշտացեալ մօր աչքին առջեւ իրենց սրտի հատորին անկենդան մեռելը վերցնող:

Մեր եկեղեցիներուն ներկան ասանկ խեղճ վիճակ մը ունի. բայց ապագան. արդեօք քիչ մը աւելի փայլուն գոյներով կը ներկայանա՞նք ան: Ի՞նչ տարբեր բան կարելի է յուսալ եկեղեցիներուն նկատմամբ ապագայէն, քանի որ ան ներկային մէջ ամփոփուած է, քանի որ ինչ որ կը ցանենք ներկային մէջ, նոյնը առատութեամբ պիտի քաղենք ապագային մէջ: Այսօր քանի որ այսչափ եկեղեցիներ լքեալ վիճակի մէջ ձգած ենք, եկեղեցիներ որոնցմէ ոմանք անցեալին մէջ փայլուն դիրք մը ունէին և մեծ խոստումներ կուտային, եւ քանի որ շարունակ լքեուելու վրայ են, ի՞նչ տխուր տեսարան մը պիտի պարզեն ապագային այն եկեղեցիներէն ոմանք որոնք այսօր փայլուն վիճակ մը ունին և խոստումնալից ապագայ մը:

Ինչպէս յայտնի է մեր եկեղեցիներուն գոյութեան սպառնացող թշնամին զրամի կարօտութիւնն է: Պօրտը յանկարծ իր օգնութիւնը մեր եկեղեցիներէն կտրելով և նըռազեցնելով զանոնք այս վիճակին ենթարկեց: Այսօր, ինչպէս Ա. Կ. Պետրիկեան պնդեց, մեր եկեղեցիները օգնութեան, ԴՐԱՄԻ կարօտ են եւ պէտք է տալ: Բայց ո՞վ պիտի տայ, ո՞վ պիտի մատակարարէ այդ օգնութիւնը:

Ներքէ որ համարձակութիւն ունենամ ըսել թէ մե՞նք պիտի տանք, մե՞նք պիտի մատակարարենք այդ օգնութիւնը, մե՞նք պիտի

ըլլանք մեր օգնականը: Պօրտը շատ աւելի ըրաւ քան ինչ որ ընելու էր: Ակրկինքի արձագանքն ըլլալ կ'ուզեմ կրկնելով թէ սխալ է միշտ օգնութիւն սպասել դուրսէն: Պօրտէն: Թողունք որ Պօրտը իր զրամը աւելի նոր տեղերու համար գործածէ: Ասով ըսել չեմ ուզեր թէ Պօրտը այլ եւս երբեք թող չօգնէ, ընդհակառակը աւելի լաւ կ'ընէ ան եթէ մեր եկեղեցիներուն այս աղքատ եւ անձուկ վիճակին մէջ դեռ չարուակէ, և եթէ կարելի է քիչ մըն ալ աւելցնէ իր օգնութիւնը, բայց ինչ որ ըսել կ'ուզեմ սա է թէ քանի որ Պօրտը չուզեր իր օգնութիւնը աւելցնել բայց ընդհակառակը տարուէ տարի կը պակսցնէ զայն, ուստի չժանրանանք անոր վրայ, սիրով և յօժարութեամբ թողունք որ ուզածին պէս ընէ եւ մենք մեր գլխուն ճարը նայինք:

Պիտի հարցնես թերեւս թէ ի՞նչպէս կըրնանք մենք մեր գլխուն ճարը նայլ, ի՞նչպէս մենք մեզի օգնական կրնանք ըլլալ քանի որ ասանկ աննպաստ վիճակի մը ենթարկուած ենք, քանի որ ունինք այսչափ թուով եկեղեցիներ որոնք իրենք զիրենք պահելու կարողութիւնը չունին:

Ասոնց իբր պատասխան քանի մը թելադրութիւններ միայն ընել կ'ուզեմ առ այժմ:

Ա. Եկամուտի զրութիւնը ներմուծել եւ արդիւնաւորել մեր եկեղեցիներուն մէջ: Երբ յարմար պատեհութիւնը կը ներկայանայ եւ պարագաները կը ներեն աշխատիլ եկամուտի աղբիւրներ շատցնելու մասնաւոր գումար մը յատկացնելով անշարժ ստացուածքի գընման: Այն եկեղեցիները որոնք փայլուն վիճակ մը ունէին անցեալին մէջ, եթէ այն տուն իրենց եկամուտի աղբիւրներ փնտռելով ձեռք անցուցած ըլլային, այս խեղճ ու կըրակ վիճակին մէջ ինչալու զգաւազութեան պիտի ընթարկուէին. ո՛չ երբեք: Ինչո՞ւ արդեօք, մինչ հայր մը իր ընտանեաց եւ մասնաւորաբար իր որդւոյն ապագային բարեւաւութեան և բարօրութեան համար ամէն նախաձեռնութիւն ի գործ կը դնէ և պարտ կը համարի ընել, մենք մեր եկեղեցիներուն ապագային համար չխորհինք և պէտք եղած նախաձեռնարկ կարգադրութիւնները ընել

մեզ պարտք չհամարինք: Թող ուրեմն, հիմա փայլուն զիրք ունեցող մեր եկեղեցիները ջանք և ճիգ չխնայեն իրենց ապագային համար եկամուտի աղբիւրներ չատցնելու, սակայն առանց փնտսելու հոգեւոր տուրքի զբոսնելու, և պիտանալով թէ ներկային մէջ պղտիկ զոհողութիւն մը ապագային մեծ յաջողութիւններու զուռ պիտի բանայ մեր եկեղեցիներուն համար:

Բ. Առատ տալու վարժուիլ: Իրողութիւն մը չէ՞ որ ներկային մէջ աղքատ և անկարող համարուած բաւական թուով եկեղեցիներ կրնան իրենք զիրենք հոգալ, գոնէ երկրորդական քարոզիչ մը ունենալով, եթէ իրենց կարողութեան համեմատ տալու սովորութիւնը ունենան: Յաւալի է ըսել որ աւելինք մեր մէջ ափսոսանքներ որոնք մինչ կըրնան տարեկան 5—6 օսկի հոգեւոր տուրք մը տալ, իրեւ յետին ծայր աղքատներ եւ անօթիներ 1 օսկի անգամ տալու յանձնառու չեն ըլլար: Մեր եկեղեցիները միշտ առնելու վարժուած են ու տալը մոռցած. ասոր համար է որ առնոց զփուար կուգայ տալը: Պէտք է տալու վարժուիլ եւ տա՛լ առատապէս, գիտնալով թէ ինչ որ կուտանք չէ թէ հոգաբարձու կամ թաղական աղաներուն է որ կուտանք այլ մեր եկեղեցիներուն համար միշտ սոցորոսող այն Սրտին, որ պատրաստ է մեզ տալու մեր տուածին փոխարէնը հազարապատիկ եւ բիւրապատիկ, եթէ մեր եկեղեցիները առատ տալու վարժութիւնը ունենան պիտի տեսնենք թէ մեռեալ եկեղեցիներէն որքան շատեր պիտի կարող ըլլան վերակենդանանալ, եւ այն եկեղեցիներն ալ որոնք կ'առարկեն թէ աւելորդ դրամ չունին եւ չեն կրնար ունենալ կալուածի յատկացնելու համար, զարմանքով պիտի տեսնեն թէ որքան աւելի կրնան ունենալ քան մեր ակնկալածը:

Որպէս զի ժողովուրդը առատ տալու վարժուի, պէտք է հոգեւոր տուրքը գանձելու կերպը փոխել. փոխանակ տարեկան գումար մը քրոջելու եւ զայն մէկէն առնելու, աւելիլաւ եւ օգտակար կ'ըլլայ շարժական մասնավճարի փոխել: Այս զրութիւնը արդէն քա-

նի մը եկեղեցիներ օգտակար գտած են եւ գործադրութեան դրամ: Տեսնուած է որ տարեկան 50 դահեկանի գումար մը վճարելու անկարող անձինք շարժական 2 դահեկան վճարումով առանց նւիրութիւն զգալու տարեկան մէկ օսկի տալու կարող կ'ըլլան:

Գ. Ներքին առաքելական գործը եղածէն աւելի զօրացնել պէտք է: Այս վերջինը ամենակարեւորը կրնայ համարուիլ: Որչափ որ ալ մեր եկեղեցիներէն ոմանք իրենց նախաձեռնարկ միջոցներով իրենց ապագան բարւոքած ըլլան, որչափ որ ալ առատաձեռնութեան շնորհիւ ուրոյն եկեղեցիներ իրենք զիրենք հոգալու կարող վիճակին հասած ըլլան, դեռ պիտի գտնուին եկեղեցիներ որոնք անկարողութեան դատապարտուած մնան: Աղքատներ միշտ պիտի ունենանք մեր հետ, որոնց օգնել պէտք է, եւ այդ օգնութիւնն ալ պիտի ընձեռնէ մեր ներքին առաքելական մարմինը, որովհետեւ մերն են աղքատները: Ողբալը անօգուտ է, ողբակից բարեկամս, պէտք է գործել՝ դարմանելու համար այս կացութիւնը: Այդ բարերար գործը մեծ է եւ գործաւորի կարօտութիւնը զգալի:

Ահա իրականութիւնը:

Մարգուան

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ք Ա Ռ Ե Ա Կ Ը

« Նեկրի հոգւոյն ջիւնը արցունքովն ուղղուց, Ոսկերքերիւ ժպիտներովն երկրնքին,

Դալար, փափուկ սաղարթներովը գեղուն,

Ես կը սիրեմ ծառերը » երգեց խրդալիկ

Գարունը:

« ձերմակ, դեղին, կարմիր, նախուր, խրդալիկ, կաւեք,

Մաղիկներով գեղածիծաղ ու բրնձուր,

Պրննազարդեմ ես ալ ծառերն յաւեք »,

Մեղմ գեփիւնին բուրեց շունչովըն անուր՝

Ամառը:

« Գեղեցկաբոյր, նոխ միւրեղովըս բոլոր,

Քրմապարս, այնքան հիւքեղ ու համեղ,

Այգեկութի իսկ երգերով քաղցրոյր՝

Ես անոնց կեա՛ք կուտամ » մընչեց սիրազեղ

Աւունը:

« Մերկ ծառերուն վրայ՝ կակուղ ու ներմակ,
Մարգարայեռ, ակնախիղ, միապալաղ,
Տարածելով համապարփակ իմ վերմակ,
Ես հանգիստ փուն կուտամ անոնց» հոգեց նուաղ
Չմեռը :

Ա . Կ . ԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ

Թ Ղ Թ Ա Կ Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՇԱՀԵԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անզուգական հաճոյքով մըն է որ կը յիշատակենք առաջին շրջանի անդրանիկ ու սիրուն բանաստեղծութիւնը զոր արտաձայնեց Հիւսէյնիկի հոգեւոր հովիւը՝ Պատ. Ասատուր դասաւանդորու և աշակերտներու ներկայութեան :

Բանաստեղծեան նիւթն էր պարտիզպանութիւնը՝ զրազում մը որուն նուիրած է ինքզինքը՝ իր պարապոյ ժամերուն մէջ, եւ որուն հանդէպ՝ պաշտելութեան պէս զգացում մըն ալ կը տածէ :

Սրտի պարտք կը համարինք ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնելու համակրելի հովիւին որ իր գեղեցիկ բանաստեղծեամբ եկաւ պատասխանել իրեն եղած հրաւերին :

Անցնելով բանաստեղծեան, աւելորդ չիմ համարիր պարզելու անոր քանի մը հանգամանքներն ու կարեւոր գիծերը որոնք արժանի են ուշադրութեան :

Պէտք է նշանակենք յարգելի բանաստեղծին կոկիկ ու սահուն ոճը և պարզ լեզուն, որոնք զուարճալի ձեւերու հետ միացած՝ սիրուն անակնկալ մը կը պատրաստէին, լարուած պահելով ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը և երբեմն ալ խնդուքի առիթ տալով : Դիտելի էր թէ երբեմն չէր վարանէր նոր բառեր դարձնելու եւ գիտական բառերու անգլիքներէն ալ յիշելու հաւասար գիւրութեամբ, ինչ որ կը վկայեն թէ Պատ. Ասատուր քիչ սիրով չէ որ կը վերաբերուի իր սիրական զրազումին, և ոչ նուազ հոգեւոր է գիւղատնտեսական կարեւոր և գործնական գիտութեամբ :

Նկատելի էր նաեւ թէ յարգելի երեցը՝ իր նիւթին տեսական բանաստեղծելու աւելի գործնական էր : Իր ծանօթութիւնները կենդանութիւն և իրականութիւն կը բուրդէին : Այս կէտն ալ մասնաւորապէս կը գրաւէր ունկնդիրու զարմանքն ու հետաքրքրութիւնը :

Առաջին պատեհութեամբ ծանօթացուց բուսական աշխարհի սկզբունքները : Խօսեցաւ բուսական կենսաբանութեան, անոնց կազմախօսութեան և բնախօսութեան վրայ, իբր էակներ ծնելու, աճելու, արտադրելու և մոռնելու սահմանաւած : Համառօտ կերպով ջանաց պարզել բուսական աճման, սընընդառութեան և շնչառութեան օրէնքները : Ասոնք իրենց գիտական կարեւորութենէն զատ ունին իրենց բարոյական ու ուսումնասիրական նշանակութիւնը, տարբեր զուգորդութեան ու խորհրդածութեան առիթ տալով ինչպէս հոգեբանին ու իմաստասէրին, նոյնպէս ալ ընկերաբանին ու բանաստեղծին :

Վերջին պատեհութեամբ, ջանաց պարտիզպանութեան գործնական ճիւղին վրայ յայտնել իր անմրցելի ձեռնհասութիւնը, իբր ծառամշակ ու ծաղկեմշակ : Յիշեց նաեւ հողը պարարտացնելու ծառերը պատուաստելու եւ անոնց օգտութեան նպաստելու միջոցներուն վրայ խիստ շահագրգիռ ու զբօսեցուցիչ ոճով, ընտանի բացատրութեամբ ու սիրուն նմանութիւններով : Միշտ իր անձնական փորձերէն ու իր սեպական պարտեղէն բան մը կը խառնէր հոն արդար հպարտութեամբ ու անմեղ փառասիրութեամբ :

Բանաստեղծեան ամէնէն սրտայոյզ մասը իր վերջաբանն էր ուր ջանաց քացատրել պարտեղին բնախօսական ու բարոյական ազդեցութիւնը մարմինին ու մտքին վրայ, թէ ի՞նչպէս պարտեղին կազդուրիչ մթնոլորտը կը զօրացնէ ֆիզիքական ուսուցչութիւնը ու կը ներշնչէ ազնիւ զգացումներ, մարդը՝ համակրող, համակրող, ներողամիտ ու քաղցրաբարոյ ընկեր : Իր անկեղծ արտայայտութեան մէջ սրտազրաւ էին այն տեղերը ուր յուզիչ ոճով կը յայտնէր թէ մտալուստ ձը-

մեռուան հետեւանքով իր սիրելի ծաղիկներէն բաժնուելու անհանդուրժելի հարկին տակ կը զանուէր, անկեղծ խոստովանութիւն մը բուսականի հանդէպ տաճած սիրաղեղ պաշտումին, այն ծաղիկներուն որոնք այլ եւս իր մտերիմի հոգիին մէջ լայն տեղ մը կը գրաւեն: Ամէնէն ետքը, քիչ յուզումով ու խանդավառութեամբ չէր որ ունկնդրեցինք այն ներքողը զոր պարագային յարմար հիւսեց եղեմական զրախտին շուրջը, զայն ներկայացնելով իր կեղծողն իր յոյսերուն ու մըխիթարութեան: Այս տեղ իր լեզուն վաւեր չեղաւ մը ունէր ու երկնային աւիւն կը կաթէր իր խօսքերէն: Որոտընդոստ ծափահարութեամբ ընդունուեցաւ այս բանախօսութիւնը որ անշուշտ կարեւոր տեղ մը պիտի բռնէ ուսանողներու գպրոցական յիշատակներուն մէջ:

Խարբեղ

Վ. Զ.

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ա Ն

Քանի որ լեզուական եւ ազգայնական վէճը տակաւին օրուան խնդիրն է, կ'արժէ՝ քանի մը բառով պարզել անոր ծագումը եւ ընթացքը: Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ կը զանուէրն տարբեր ցեղեր՝ որոնք իրենց յատուկ ցեղային զգացումներով տիրող ցեղէն՝ Գերմաններէն՝ կը տարբերին: Դանիացիներ Շլէզվիկի մէջ, Ֆրանսացիներ Ալզաս-Լօրէնի մէջ եւ Լեհներ Բողէնի մէջ միշտ դժուարութիւններ յարուցած են կայսրութեան մէջ, եւ այս անգամ լեհերն են որ իրենց պայքարներովը կ'զբաղեցնեն Գերմանիոյ ինչպէս նաեւ Աւստրիոյ Խորհրդարանները: Վրէշէնի մէջ պատահածներուն աւելի տեղական իշխանութիւններն են որ պէտք է պատասխանատու համարուին քանի որ իրենց անխոհեմ ընթացքովը զրգոյած են Լեհերը: Բրուսիացի նախորդ սերունդը իր յաջորդէն աւելի իմաստուն աշխարհավարութեան մը հետեւած էր, որովհետեւ 1842ին, պատական որոշմամբ՝ Բողէնի գաւառին մէջ Լեհներէն

էր գպրոցներուն մէջ տիրող ընդհանուր լեզուն ուսանողներուն համար: Երեսուն տարի այս բանաւոր որոշումը ի դորձ դրուեցաւ, բայց 1872ին տեսուեցաւ որ գերման տղաքը սորվեր էին լեհերուն լեզուն եւ Լեհերը չէին գիտեր գերմաներէնը: Բրուսիական կառավարութիւնը այս անհրաժեշտ արդիւնքը զարմանելու համար վտանակ գերման փոքրամասնութեան իր լեզուն սորվեցնելու իմաստուն միջոց մը խորհելու, յայտարարեց որ կրօնքի դասէն զատ բոլոր ուրիշ ուսումները թէ՛ գերման եւ թէ՛ Լեհ տղոց համար գերմաներէնով աւանդուին: Նախապէս այս նոր որոշումը՝ որուն մէջէն քիչ վերջ կրօնքի դասի համար եղած բացառութիւնն ալ վերցաւ՝ աւելի քաղաքներու գպրոցներուն մէջ էր որ ի դորձ կը զըրուէր քան թէ գիւղային գպրոցներու մէջ. բայց անցնալ տարի աշնան մէջ զարձեւող որոշուեցաւ որ, միօրինակութիւն պահելու համար, թէ՛ քաղաքներու եւ թէ՛ գիւղային գպրոցներու մէջ բոլոր դասերուն համար ալ գերմաներէնը ստիպողական ըլլայ: Այս փոփոխութիւնը սկսաւ ի դորձ դրուիլ Զատիկի արձակուրդներէն վերջ եւ մայիս 20ին Գերման լեզուով կրօնական կրթութիւն ընդունելու մասին Լեհ աղոց դժգոհութիւնը պոռթկաց. — « Մենք Լեհ ենք ոչ թէ Գերման, կ'ըսէին տղաքը, եւ չենք ուզեր Գերման կրօնքին վրայ ու եւ է բան գիտնալ »: Տղոց տրամաբանութիւնը սխալ էր անշուշտ, որովհետեւ ինչ լեզուով ալ որ սորվէին՝ կրօնքը էապէս նոյնն էր, բայց ուղիղ կամ սխալ, անոնք կը պնդէին իրենց ըսածին վրայ նոյն իսկ գաւազաններու հարուածին տակ: Ծընողները որ անսարակոյս քաջալերած էին տղաքը իրենց այս ընթացքին մէջ, տեսնելով այս վերջիններուն բնութենած պատիժները, այն աստիճան օրտնեղեցան որ իրենց բարեկամներուն հետ ուղղակի դացին գպրոցները եւ հոն իրենց զիտցած սպանական եւ անկարգ եղանակներովը բողոքեցին գպրոցի վարչութեանց դէմ: Ասոր հետեւանքը այն եղաւ որ անոնք ալ իրենց կարգին պատժուեցան մէկ ամիսէն մինչեւ երկուքու-

կէս տարի բանտարկութեամբ :

Բայց խնդիրը հոս չվերջանար : Իրաւ է որ Լեհները այս կայսրութեան մէջ այնքան զօրաւոր տարր մը չեն կազմեր բայց Բողէնի մօտ կայ Կալիցիան որուն մէջ Լեհ տարրը աւելի զօրաւոր, աւելի բազմաթիւ է քան Բողէնի մէջ : Աւստրիական Լեհները չեն ուզեր որ իրենց Բրուսիացի եղբայրներուն հետ ասանկ բիրտ ու գէշ կերպով վարուին : Անոնք գոհ են իրենց ներկայ վիճակէն Աւստրիական Պետութեան տակ, և այս իրողութիւնը կը համարին զօրաւոր ապացոյց մը թէ կատարելապէս կարելի է անդորր վիճակի մը մէջ պահել Լեհները, ուր որ ալ ըլլան անոնք : Եւ որպէս զի իրենց այս զգացումն ու փափաքը գրական արդիւնք մը յառաջ բերեն, Աւստրիական Լեհները բողոք կը բառնան իրենց կառավարութեան որ միջամտէ և դարման մը գտնէ այս խնդրոյն ի նպաստ իրենց եղբայրներուն : Հաւանական չէ որ Աւստրիական կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ բան մը ընել կարող ըլլայ, բայց վերջապէս պէտք է սիրաշահիլ Րայ-խըսթաթը որուն մէջ այս խնդիրը կը յուզուի, և կարեւորութիւն չտալ Լեհներուն որոնք սակայն Խորհրդարանական կուսակցութեանց ամէնէն խօսք չհասկցողներէն են : Ապահովաբար գիտին գործ չէ այս :

Բայց այս ալ չէ ամէնը : Աւստրիական կառավարութիւնը բան մը ընել ուզէ կամ ոչ, ուրիշ կարելի վտանգ մըն ալ կայ : Աւստրիոյ գերման տարրը միշտ դժգոհ է և կը դժգոհանայ երբ կը տեսնէ որ Սլաւ տարրը երթալով կը զօրանայ, Գերմանները եթէ կարելի ըլլայ պիտի նախընտրեն միանալ Գերման կայսրութեան հետ քան թէ մնալ Աւստրիոյ հպատակութեան տակ և եթէ Աւստրիոյ կայսրը վերջապէս քաջալերէ միւս տարրերը ի վնաս Գերմաններուն, այն ատեն այս անջատումը կրնայ իրական վտանգ մը դառնալ : Կայսրը կրնայ չք գոցել Գերման ու Սլաւ տարրերուն միջև եղած այս հակառակութեան, բայց չկրնար անգիտանալ թէ Գերմանները Սլաւներէն տարբեր՝ առաջին պատեհութեամբ պիտի ուզեն իրազործել իրենց

մտադրած միութիւնը Գերման կայսրութեան հետ : Ուրեմն խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ Գերմանիա չքաջալերէ իրեն ոչ-հպատակ Գերմանները իրենց այս ձգտումին մէջ եւ ոչ իսկ պատճառ տայ Աւստրիոյ ոչ-Գերման հրպատակներուն — Սլաւներուն — որ իրենց Գերմաններուն դէմ ունեցած ատելութեամբը աւելի ծանրակշիռ դժուարութեանց դուռ չբանան :

* * *

Խնչպէս անցեալ շաբթու գրեցինք, պատերազմի դաշտէն եկած լուրերը շատ նւաաստաւոր կը ներկայացնեն Անգլիացոց զինուորական կացութիւնը, որ Լորտ Քիչնէրի վերջին հեռագրին բառերով. « Խիստ զոհացուցիչ է » : Լորտ Քիչնէր կը տեղեկագրէ թէ անցեալ շաբթուան միջոցին 31 Պօէր սպաննուած և 372 զերի բռնուած են, և Պօէր Զօրավար Քրիճէնկէր, մինչ անգլիական զինուորական ամրոցներու գծէն անցնիլ կը փորձէր ծանրապէս վիրաւորուելով զերի ինկաւ : Դիտելի է որ յորմէ հետէ այս զինուորական պաշտպանութեան ամրոցներու զրութիւնը սկսաւ գործածուիլ : Անգլիացիք շատ աւելի արդիւնաւոր կերպով կը յաջողին սպաննել, զերի վարել և ցրուել Պօէրները :

Անցեալ քանի մը շաբթոներէն ի վեր Պուլկարիա կ'ըզաղի իր փոխառութեան խնդրով : Դրամատէրներու խմբակ մը, միւսաւ մասամբ Ֆրանսացի, պատրաստ էր 120 միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւն մը ընել Պուլկարիոյ որ այս միջոցիս շատ պէտք ունի դրամի թէ՛ իր պարտքերը վճարելու և թէ՛ կարեւոր ծախքերու համար քիչ մը պահեստի դրամ ունենալու համար գանձին մէջ : Դրամատէրները պայման դրին, ի մէջ այլոց, ծխախոտի 50 տարուն մենաշնորհը ըստանալ և նախ իրաւունք ունենալ մասնաւոր կարգադրութիւններ և օրէնքներ սահմանելու ծխախոտի մշակութեան համար : Խնդիրը Սոպրանիէին առջեւ եկաւ անցեալ շաբթ և յուզումնալից վիճաբանութենէ մը վերջ փոխառութեան

ծրագիրը մերժուեցաւ: Հակառակ կուսակցութիւնը երկրին շահերուն վնասակար կը գտնէր առաջարկուած պայմանները: Ասոր վրայ նախարարութիւնը կը հրաժարի և Մ. Քարապէլով, նախարարապետը, իր հրաժարականը Ֆէրտինանտ իշխանին կը ղրկէ խնդրելով որ զայն ընդունի քանի որ ինք առանց զբաւի կարող չէր գործ տեսնել: Իշխանը կը մերժէ հրաժարականը և միեւնոյն ատեն հրահանգ կուտայ որ կրկին զբաւատէրններուն հետ բանակցութիւններ կատարուին որոնց արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ միշտ չորհիւ յիսուն տարին քսան տարուան կ'իջնէ: Մ. Քարապէլով ետ կ'առնէ իր հրաժարականը այն յոյսով միայն որ այս անգամ Սոպրանիէն պիտի քուէարկէ փոխառութիւնը: Խնդիրը կրկին ազմկայից վիճաբանութեան առարկայ կ'ըլլայ Սոպրանիէի մէջ որուն վերջին նիստին արդիւնքը՝ զոր հեռագիրը քանի մը օր առաջ մեզ ծանոյց՝ հետեւեալն է: — Սոպրանիէ մէջ կը չարունակուի վիճաբանութիւնը: Մ. Քարապէլով թախանձագին կը խնդրէ որ Ժողովը քուէարկէ փոխառութիւնը որ միակ պատուաւոր միջոցն է երկիրը արդի եւմտական գծուորութիւններէն ազատելու: Ուրիշ ատենաբաններ փոխտոութեան ղէմ կը խօսին, Պուլկարիոյ համար աննպաստ դատելով դրուած պայմանները: Փոխառութեան ծրագիրը վերջապէս չորս ձայնի մեծամասնութեամբ մերժուեցաւ: Նախարարութիւնը անմիջապէս հրաժարեցաւ:

Բէքինէն կը հեռագրուի թէ Մանչուրիոյ խնդրոյն նկատմամբ Չինական կառավարութեան ցոյց տուած ընթացքը վերջին աստիճան տարտամ և անորոշ է: Մէկ կողմէն Ռուսիոյ և Մեծն Բրիտանիոյ եւ միւս կողմէ՝ Միացեալ Նահանգաց և Ճարոնի ճնշումներէն տարուբերուած, Չին տեղի պիտի տայ այն կողմին որուն ճնշումը աւելի զօրաւոր է: Սակայն Չինի իշխանը իր նախորդէն Լի-Հունկ-Չանկէն, աւելի Անգլիացւոց կողմին նպաստաւոր է և կը հաւանի Ման-

չուրիոյ վերաբերմամբ պատրաստուած դաշնագրութեան ծրագիրը ենթարկել Անգլիոյ, Ամերիկայի և Ճարոնի նախարարներուն քննութեանը:

Ժանտատենդի համաձայրակ մը ծագած է Սէլոյի մէջ (Ռուսիա) որ համբաւաւոր էր իր ըմպելի ջուրին գերազանց յատկութեամբ: Կ'երեւայ թէ նոր ակեր աղբիւրներուն միացնելու համար ջրանցքներ բանալու աշխատութիւններ կատարուած են վերջերս և բաւական նախադրուածութիւններ ձեռք չառնուելուն պատճառաւ շատեր հիւանդացած են: Կ'ըսուի նաեւ թէ ջուրի ճամբաները դիտմամբ բացած և ջուրը ապականած են: Ինչ որ ալ ըլլայ, Ջարը և Ջարուհին և իրենց չորս աղջիկները մեկնած են Ջարքո Սէլոյէ եւ հաստատուած են Կաչինայի մէջ, Մայր-Կայսրուհիին բնակալանը:

1902 Յունվ. 1ին (Ն. Տ.) պիտի սկսին անգլիական նոր նամակադրոյմները գործածուիլ որոնց ամէնուն վրայ ալ դրոշմուած պիտի ըլլայ էտուարտ թագաւորին պատկերը: Հրատարակուած ցուցակէ մը կը տեսնենք որ 18 տեսակ նամակադրոյմներ պիտի ըլլան կէս բէնիթ (10 փր.) մինչեւ 5 անգղ. ոսկիի արժողութեամբ: Հին նամակադրոյմները որոնք հանգուցեալ թագուհիին պատկերը կը կրեն, իրենց արժէքը չպիտի կորսնցնեն, այլ առաջուան պէս պիտի կարենան գործածուիլ:

ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ

Ծանօթ փաստարան Շարամ Լ. Ք. Գաղանճեան իր զատական յաջողութիւններուն իրր գնահատում արժանացած է Դ. կարգի Մէճիսիյէ պատուանշանի:

Կը շնորհաւորենք զինքը:

Տէր Է. ՏՅՈՐԷՆ

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻԶԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ. Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

սշ-
սյ,
ն-

է
իբ
ը:
ա-
ա-
ա-
ը-
նա
ո-
նէ
նց
յէ
բ-

ին
ծ-
սծ
հ-
ս-
ի
դ.
մ.
ո-
բ-
հ.

ո-
ն
ի

ն
-

ԹԷՅ

ԹԷՅ

ԹԷՅ



Ը Ն Տ Ի Ր

Հ Ո Տ Ա Ի Է Տ

Խ Ն Ա Յ Ո Ղ Ա Կ Ա Ն

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ և Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը պատրաստ՝ և թէ որ ըստ օրէ հասնող թարմ և ազնուագոյն տեսակ թէյերով կրնայ այսօր անմրցելի աժանութեամբ գոհացում տալ նոյն իսկ էն խոտապահանջ թէյի սիրահարներու: ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ և ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ հաստատութիւնը կը թղթակցի գաւառներու հետ եւ յանձնարարութիւնները կը կատարուին ամենայն ճշգրտութեամբ:

Աժան, ընտիր ու հոտաւէտ թէյ գործածողներու ջերմապէս կը յանձնարարենք անգամ մը աչցելէլ Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ և Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը, ձէլալ-Պէյ խանի կից թիւ 10, ուր պիտի գտնեն մեծաքանակ և փոքրաքանակ թէյի էօր մթերք մը:

Ա. Ժ. Ս. Ն

Ա. Ժ. Ա. Ն

Ա. Ժ. Ա. Ն

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՋՆԱՇՆՈՐ ՀԵՍՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ, ՍՕՖԻԱ
Իրամագլուխ, պանես եւ երաւաւորութեան գումար ճր. 7,500,000
Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ճ Ի Ի Ղ

1899 թ. ապահովագրութեանց գումարն է 19,534,276 ֆրանք: Ամբողջ կեանքի վրայ եւ խառն ապահովագրութիւն, կրկին դրամագլուխով, տղոց օժիտի դրամագլուխ այլ եւ այլ կարգադրութիւններով, չափաւոր ստեղծ ու նպատաւոր պայմաններով:

Հ Ր Դ Ե Հ Ի Ճ Ի Ի Ղ
Ապահովագրութիւն վայալէն ու քարուկիր շէնքերու, կարասիներու եւ տպրանքներու՝ նպատաւոր պայմաններով:

ՓՈՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆՅ ՃԻԻԴ
Ապահովագրութիւն վաճառքներու, շոգենաւերու մարմին աշխարհիս ո'ր կողմի ալ որ ուղիւորին:

Ընկերութեան դրամատուններն են ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ՝ Կ. Պոլիս, ԱՆԿԼՈ-ԱԻՍՏՐԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ՝ Լոնտոն, ՊՈՒԼՎԱՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ՝ Սօֆիա:

Գործակալ Ընդհանուր Թուրքիոյ՝ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ:

Ղալաթիա, Մերքեպաքի փողոց, ձեհիս խան քիւ 4:

Դաւառներու համար պատուաւոր երաշխաւորութեամբ գործակալներ կը փնտռուին:

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ

Մանուկներու Պատկերազարդ Հանդէս, կը հրատարակուի ամիսը Յանգամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն Դիմել Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ ի որ կը վարէ Թերքիւ բոլոր գործերը: